

Výkon trestu odňatia slobody v Slovenskej republike, analýza a zhodnotenie právnej úpravy, de lege lata
Execution of Imprisonment in the Slovak Republic, Analysis and Evaluation of Legislation, de lege lata

SERGEJ ROMŽA¹

Abstrakt

Trest odňatia slobody svojimi účinkami pre odsúdeného patrí medzi najprísnejšie tresty, v rámci systému ukladaných trestov. Z uvedeného dôvodu trestnoprávna jurisprudencia venuje osobitnú pozornosť nielen normatívnej reglementácii, hmotnoprávnym podmienkam jeho ukladania, ale rovnako tak normatívnej reglementácii procesných podmienok jeho výkonu. V tejto súvislosti vyvstáva celá rada interpretačných a aplikačných problémov, ktoré si vyžadujú detailné analytické spracovanie tohto stavu, de lege lata, s následnou ambíciou kreovať projekciu možných východísk a riešení zadaných problémov. V každom prípade materiu výkonu trestu odňatia slobody je potrebné vnímať ako prierezovú, teda interdisciplinárnu kategóriu.

Kľúčové slová

trest odňatia slobody, výkon trestov, funkcie trestov, penologický systém, privatizácia väznenstva, odsúdený, premena trestu odňatia slobody, podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody, diskrečná právomoc riaditeľa ústavu na výkon trestu odňatia slobody, koncepcia väznenstva

Abstract

Imprisonment, with its effects on the convicted person, is one of the most severe punishments within the system of sentences imposed. For this reason, criminal case law pays special attention not only to normative regulation, substantive conditions of its imposition, but also to normative regulation of procedural conditions of its execution. In this context, a number of interpretive and application problems arise, which require a detailed analytical processing of this state, de lege lata, with the subsequent ambition to create a projection of possible starting points and solutions to defined problems. In any case, the material of the execution of a imprisonment must be perceived as a cross-cutting and interdisciplinary category.

Key words

imprisonment, execution of sentences, punishments functions, penological system, privatization of prisons, sentenced person, conversion of imprisonment, conditional release

¹ prof. JUDr. Sergej Romža, PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, Kováčska ul. č. 26, 041 75 Košice, Slovensko, e-mail: sergej.romza@upjs.sk

from imprisonment, discretion of the director of the institute where the imprisonment is served, the concept of prison system

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpc-2020/2-07>

I. Úvodom²

Trestné konanie sa nekončí vydaním rozhodnutia vo veci samej. Aby mohlo byť také rozhodnutie v praxi aj vykonané, Trestný poriadok upravuje (predpisuje) postup súdu, orgánov činných v trestnom konaní, prípadne iných orgánov verejnej moci, pri uskutočňovaní obsahu vydaného rozhodnutia.³ Zo systémového hľadiska, zákonodarca normatívne ukotvil tento procesný postup, koncentrovane do štvrtej časti trestného poriadku, marginálne označenej ako Vykonávacie konanie.

Trest odňatia slobody, v rámci systému ukladaných trestov, možno označiť za trest, ktorý svojimi účinkami (účinkami spojenými s jeho výkonom) najintenzívnejšie postihuje odsúdeného a v tomto kontexte je potrebné tento trest interpretovať a aplikovať ako opatrenie ultima ratio, čo koreluje aj samotnej podstate systému trestného práva a funkcii, ktorú plní v spoločnosti.

Podstata výkonu trestu odňatia slobody spočíva v dočasnom obmedzení slobody voľného pohybu a pobytu odsúdeného páchatela núteným pobytom vo väzenskom zariadení, ktorým je ústav na výkon trestu odňatia slobody.⁴

Výkonom trestu odňatia slobody sa sleduje dosiahnutie účelu, predikovaného a normatívne ukotveného v ust. § 34 ods. 1 Trestného zákona (ďalej len ako „Tr. zák.“). Podľa § 34 ods. 1 Tr. zák. „trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatela spoločnosťou“.

Sumarizačne možno konštatovať, že výkon trestu odňatia slobody zabezpečuje implementáciu **troch základných funkcií**:

- a) **ochranná funkcia trestu**, ktorá má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelmi trestných činov a zároveň zabrániť odsúdeným v páchaní ďalšej trestnej činnosti;

² Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja, na základe Zmluvy č. APVV-16-0362.

³ MINÁRIK, Š. a kol. Trestný poriadok, stručný komentár. Druhé prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 966.

⁴ ČORNÁK, L. Trestné sankcie a ich výkon z pohľadu penitenciárnej psychológie. In: Trestné sankcie: Progressívne trendy vo výkone trestných sankcií. Zborník príspevkov z 13. sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2016. Bratislava: UK Bratislava, 2016, s. 19.

- b) **resocializačná funkcia trestu**, ktorej podstatou je pôsobiť na odsúdeného, aby prehodnotil svoj postoj k trestnej činnosti, viesť ho k tomu, aby po ukončení (výkone) trestu odňatia slobody viedol riadny život;
- c) **preventívna funkcia trestu**, ktorej účelom je odradiť ostatných potenciálnych páchatel'ov od páchania trestnej činnosti a zároveň vyjadriť morálne odsúdenie.⁵

L. Čornák charakterizuje účel výkonu trestu odňatia slobody ako „ochranu spoločnosti pred páchatelmi trestných činov, zabránenie odsúdeným v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytváranie podmienok umožňujúcich podporovať a rozvíjať pozitívne osobnostné rezervy pre ich resocializáciu“.⁶ Prezentovaná charakteristika účelu výkonu trestu odňatia slobody teda osobitne reflektuje predovšetkým aspekt penitenciárnej psychológie, pri naplňaní účelu výkonu trestu odňatia slobody.

II. Historický exkurz penologických systémov

Prvé náznaky uväznenia ako vhodného trestu pre delikventov sa objavujú v západnej Európe už od polovice 16. storočia. Špecifické ústavy pre tulákov, žobrákov a mladistvých delikventov vznikali v Anglicku (r. 1553) a následne aj v Holandsku (r. 1595). Nutnosť vzniku „nápravných“, či „pracovných“ domov (conces of correction, workhouses) vyplynula z potreby ochrany spoločnosti pred týmito sociálne neadaptabilnými jedincami.⁷

V dôsledku týchto skúseností s výkonom jednotlivých druhov trestov a osobitne s výkonom trestu odňatia slobody sa na prelome 18. a 19. storočia kreujú jednotlivé penologické systémy. Pod pojmom **penologický systém** je potrebné rozumieť určitý súhrn zásad, postupov, ktorým sa riadia výkon trestu odňatia slobody a od ktorých sa očakávalo dosiahnutie zmeny (nápravy) správania väzenského previnilca.⁸

Jednotlivé penologické systémy sa navzájom odlišovali v prístupe k zaobchádzaniu s delikventmi (odsúdenými), ako aj v jeho obsahu.

V penologických systémoch vznikajú v priebehu 18. a 19. storočia štyri základné systémy zaobchádzania s väzňami:

1. **Pensylvánsky systém** (solitárny systém – izolačný), ktorý bol založený na izolácii odsúdených s cieľom ochrany spoločnosti. Obsahoval aj klasifikáciu väzňov podľa možnosti ich nápravy, čomu korelovali aj uplatňované režimy izolácie väzňov.

5 BALLAYOVÁ, V., M. SÚROVSKÁ a O. VEĽKÝ. Špecifiká dožadovaných trestov odňatia slobody na Slovensku. In: *Trestné sankcie: Progresívne trendy vo výkone trestných sankcií. Zborník príspevkov z 13. sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2016. Bratislava: UK Bratislava, 2016, s. 104. Rovnako porov.: NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. Praha: LEGES, 2009, s. 10.*

6 C. d. v poznámke č. 2, s. 15.

7 INCIARDI, J. A. *Trestní spravedlnost. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1994, s. 525. MEZNÍK, J., V. KALVODOVÁ a J. KUČHTA. Základy psychologie. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 12.*

8 ČERNÍKOVÁ, V., V. MAKARIUSOVÁ a V. SEDLÁČEK. *Sociální ochrana. 2. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 1998.*

2. **Auburnský systém** (silent systém – systém mlčania) predstavoval ústup od totálnej izolácie väzňov. Izolácia väzňov sa uplatňovala len v noci.
3. **Zmiešaný systém** (ženevský) vznikol kombináciou režimov o samote a mlčania a boli pripojené prvky, keď väzni boli rozdeľovaní podľa určitých vonkajších znakov do jednotlivých diferenciatných skupín (vek; pohlavie; dĺžka trestu; charakter spáchaného trestného činu; recidíva).
4. **Progresívne systémy**, ktoré vychádzali z premisy, že odsúdení mali po dobu výkonu trestu odňatia slobody prechádzať rôznymi stupňami prísnosti režimov. Pri nástupe do väzenia bol odsúdený umiestnený do prísnejšieho režimu a postupne bol preradený do miernejších, na základe progresu (zlepšenia) svojho správania.⁹

Práve na princípoch a zásadách progresných systémov je vystavený aj náš súčasný systém výkonu trestu odňatia slobody, samozrejme tento je modifikovaný na súčasné spoločensko-ekonomické pomery. Súčasná etapa vývoja väznenstva na Slovensku je charakterizovaná snahou o humanizáciu väznenstva v rôznych praktických modalitách. Dôkaz sa preto kladie, okrem represívnej a preventívnej funkcie výkonu trestu odňatia slobody, aj na výchovnú funkciu trestu a jeho výkonu.

Z prezentovaných referenčných znakov, ktoré sú významné pre jednotlivé penitenciárne, psychologické, sociálne a spoločenské aspekty, ktoré vytvárajú vnútorné síce diferencované, ale konzistentný celok, ktorý slúži k naplneniu účelu, ktorý je sledovaný výkonom trestu odňatia slobody, pričom ani samotný účel sledovaný výkonom trestu odňatia slobody nie je v premenách času celkom imúnny voči dynamike spoločenského vývoja. Okrem už zmieňovaného súčasného trendu harmonizácie výkonu trestu odňatia slobody, pre súčasné obdobie je rovnako významná snaha o normovanie (formalizovanie) podmienok výkonu trestu odňatia slobody. Ide o celkom prirodzenú reflexiu na požiadavky vyplývajúce z medzinárodných dokumentov, ktorým je aj Slovenská republika viazaná (pokiaľ ich predpísaným spôsobom signovala), osobitne požiadavky týkajúce sa garantovania základných práv a slobôd odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody. Je potrebné si totiž uvedomiť, že pri výkone trestu odňatia slobody dochádza k obmedzeniu a vo viacerých smeroch aj k popretiu základných práv a slobôd dotknutých osôb, a preto sa javí ako absolútne legitímna požiadavka na procesné precizovanie podmienok výkonu trestu odňatia slobody, na stanovenie transparentných limitov týchto zásahov do základných práv a slobôd odsúdených.

Len pre ilustráciu možno sumarizačne konštatovať, že pri výkone trestu odňatia slobody dochádza k zásahom do nasledovných základných práv a slobôd odsúdených:

- právo na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia;
- právo na listové tajomstvo a tajomstvo dopravovaných správ a iných písomností;
- právo slobodne sa zhromažďovať a združovať;
- právo zakladať politické strany, politické hnutia a združovať sa v nich;
- a iné práva, ktoré menej invazívne a intenzívne postihujú odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody.

⁹ VÁLKOVÁ, H., J. KUČTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. BECK, 2012, s. 233.

Sumarizačne možno konštatovať, že výkon trestu odňatia slobody nemožno nedôvodne redukovať len na jeho trestnoprávne (hmotnoprávne a procesné) aspekty, či v širších súvislostiach na penitenciárne aspekty, ale je potrebné ho vnímať ako prierezovú a interdisciplinárnu kategóriu, vyznačujúcu sa viacerými špecifikami.

III. Medzinárodné a ústavné východiská (limity) výkonu trestu odňatia slobody

Ochrana práv odsúdených (väzňov) je predmetnom normatívnej úpravy obsiahnutej vo viacerých medzinárodných dokumentoch.

Predovšetkým túto reglementáciu nachádzame v dokumentoch, ktoré prijalo OSN. Konkrétne Hospodárska ekonomická rada a jej Výbor pre prevenciu a kontrolu kriminality prijali **Štandardné minimálne pravidlá OSN pre zaobchádzanie s väzňami** (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners – UN SMR), ktoré boli vydané vo forme odporúčania všetkým vládam členských štátov OSN, aby tieto boli rešpektované pri zákonnej a inej normatívnej úprave väznenstva.¹⁰

Predmetný dokument obsahuje minimálne pravidlá – štandardy pre využívanie nástrojov, prostredníctvom ktorých dochádza k obmedzovaniu osobnej slobody vo väzniciach. Možno teda konštatovať, že predmetný dokument obsahuje a stanovuje univerzálne pravidlá výkonu trestu odňatia slobody, bez ohľadu na prípadné regionálne špecifiká.

V európskom priestore ideovo a vecne nadväzujú na označené Štandardné minimálne pravidlá OSN pre zaobchádzanie s väzňami, Európske väzenské pravidlá, ktoré sú ich prepracovanou (dopracovanou) verziou, pričom sú aktualizované na regionálne podmienky – európske tradície, kultúrne hodnoty a nové stratégie väznenstva. **Európske väzenské pravidlá** boli prvýkrát vyhlásené rezolúciou Rady Európy (73) 5, v roku 1973, pod názvom (European) Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. V prepracovanej verzii boli potom v roku 1987 tieto pravidlá označené ako European prison rules (EPR), na základe odporúčania Výboru ministrov Rady Európy ako rezolúcie č. (87) 3, ktoré boli postupne implementované do právnych poriadkov jednotlivých členských štátov EÚ.

Kľúčovým aspektom v týchto Európskych väzenských pravidlách je zachovanie (rešpektovanie) ľudskej dôstojnosti väzňov.

Európske väzenské pravidlá nakoniec boli aktualizované a prepracované na základe Odporúčania Ree (2006) 2 Výboru ministrov Rady Európy. Aktualizácia sa týkala predovšetkým ukotvenia (odporúčania) práva väzňov na prístup k adekvátnej právnej pomoci. Medzi ďalšie dokumenty upravujúce podmienky výkonu trestu odňatia slobody nepochybne patrí **Európsky dohovor pre prevenciu mučenia a neľudského alebo degradujúceho zaobchádzania** (1987), ktorý bol prijatý orgánom Rady Európy. Európsky

¹⁰ FLEGL, V. *Minimální standardní pravidla pro zacházení s vězňenyými osobami*. In: *Medzinárodná ochrana spravodlivosti a ľudskej dôstojnosti (Dokumenty OSN)*. Praha: SPEKTRUM, 1990.

výbor pre prevenciu mučenia a neľudského alebo degradujúceho zaobchádzania alebo trestania, známy aj pod skratkou CPT (European Committee for Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment).

Hádám najvýznamnejším medzinárodným dokumentom, ktorý upravuje základné práva a slobody osôb, ktoré sú vo výkone trestu odňatia slobody, je **Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd** (ďalej len ako „DOLP a ZS“).

Predmetný dokument poskytuje aj osobám, ktoré sú odsúdené a sú vo výkone trestu odňatia slobody, viaceré procesné práva, ktoré možno označiť ako základné práva a slobody.

Normatívna úprava týchto základných práv a slobôd odsúdených osôb je koncentrovaná vo viacerých ustanoveniach DOLP a ZS. Konkrétne **čl. 3 DOLP a ZS zakazuje mučenie, neľudské zaobchádzanie a trestanie, ako aj ponížujúce zaobchádzanie a trestanie**.

Tento zákaz vychádza z nevyhnutnosti zachovania fyzickej a psychickej integrity človeka, ktorá je predpokladom jeho humánneho zakotvenia v spoločnosti. Spolu s právom na život a osobnou slobodou patrí k základným a prirodzeným právam človeka.¹¹

Rovnako **čl. 5 DOLP a ZS, garantuje odsúdenému právo na slobodu a bezpečnosť**. Dôvody pozbavenia osobnej slobody sú taxatívne vymedzené v čl. 5 ods. 1, pričom jedným z týchto legálnych a legitímnych dôvodov je aj zákonné uväznenie po odsúdení príslušným súdom. Z dikcie čl. 5 ods. 1 písm. a) DOLP a ZS teda vyplýva, že tieto dôvody a podmienky pozbavenia osobnej slobody musia byť zákonné a vykonané na základe interných normatívnych aktov.

V neposlednom rade **čl. 6 ods. 1 DOLP a ZS** garantuje aj odsúdenému, ktorý je vo výkone trestu odňatia slobody, **právo na spravodlivý súdny proces**. Obsahom tohto práva je totiž **právo na vymožitelnosť práva**.

Integrálnou súčasťou práva na spravodlivý súdny proces podľa čl. 6 ods. 1 DOLP a ZS je aj právo na prístup súdu, ktorého podstatou je poskytnutie možnosti každému, koho práva sú ukrátené, aby ich mohol uplatniť na súde. Právo na prístup na súd vyžaduje od štátu, aby nevytváral akékoľvek, či už formálne (napr. zákonné), alebo faktické prekážky prístupu na súd.¹² Súčasťou tohto práva a tomu korelujúcej povinnosti nevytvárať procesnoprávne podmienky sťažujúce prístup na súd, sú aj podmienky potrebné na začatie konania. Integrálnou súčasťou (atribútom) tohto práva je potom aj zákaz vyčleňovať určité skupiny osôb z možnosti prístupu na súd, a to vrátane osôb vo výkone trestu odňatia slobody.

Na základné práva a slobody odsúdeného garantované referovanými ust. čl. 3, 5 ods. 1 písm. a), ako aj čl. 6 ods. 1 DOLP a ZS ideovo a vecne nadväzuje aj **čl. 13 DOLP a ZS**, ktorý odsúdenému, ktorý je vo výkone trestu odňatia slobody, **garantuje právo na účinný**

¹¹ SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv (z ohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov práv)*. Bratislava: EURO KÓDEX, 2003, s. 163.

¹² *Tamtiež*, s. 284.

prostriedok nápravy, podľa ktorého „každý, koho práva a slobody priznané týmto Dohovorom boli porušené, musí mať účinné právne prostriedky nápravy pred národným orgánom, aj keď sa porušenia dopustili osoby pri plnení úradných povinností“.

IV. Analytické zhodnotenie podmienok výkonu trestu odňatia slobody v Slovenskej republike

Normatívna úprava podmienok trestu odňatia slobody v Slovenskej republike je obsiahnutá vo viacerých normatívnych prameňoch rôznej právnej sily, a teda aj záväznosti.

Všeobecná normatívna úprava podmienok výkonu trestu odňatia slobody je systémovo inkorporovaná do obsahu štvrtej časti, prvej hlavy Trestného poriadku (§ 406 a nasl.). V Trestnom poriadku je obsiahnutá predovšetkým normatívna úprava podmienok nariaďovania výkonu trestu (§ 408 Tr. po.), odkladu výkonu trestu (§ 407 Tr. por.), rozhodovania o zmene spôsobu výkonu trestu (§ 411 Tr. por.), prerušenie výkonu trestu (§ 412 Tr. por.), upustenia od výkonu trestu (§ 413 Tr. por.), započítania väzby a trestu (§ 414 Tr. por.), ale predovšetkým aj procesné podmienky premeny zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia (§ 414 a Tr. por.), ako aj podmienky podmieňného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody (§ 415 a nasl. Tr. por.). Zároveň Trestný poriadok obsahuje blanketné ustanovenie § 407 ods. 1, ktoré *expressis verbis* odkazuje na osobitný zákon, predmetom ktorého je úprava podmienok spôsobu výkonu trestu odňatia slobody.

V Slovenskej republike takým osobitným zákonom je zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody, v znení neskorších predpisov, vykonávacím predpisom k predmetnému zákonu o výkone trestu odňatia slobody, je **vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 368/2008 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody, v znení neskorších predpisov**.

Na označenú normatívnu úpravu (všeobecne záväznú) ideovo a vecne nadväzuje interný normatívny akt: **Rozkaz ministra spravodlivosti SR č. 15/2018, ktorým sa mení a dopĺňa Rozkaz ministra spravodlivosti (ďalej len ako „RMS“) č. 16/2015 o zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými**.

V tejto súvislosti osobitnú pozornosť si zaslúži analytické zhodnotenie podmienok uplatňovania procesných inštitútov progresívneho a diferencovaného spôsobu výkonu trestu odňatia slobody.

Progresivita výkonu trestu odňatia slobody v tomto prípade zjednodušene znamená, že odsúdený si môže prostredníctvom zodpovedného správania získať viac slobody.¹³

¹³ L'ORKO, J. Trest domáceho väzenia ako dôležitý inštitút privatizácie trestného práva? In: *Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „III. Košické dni trestného práva“*. Košice: UPJŠ Košice, 2019, s. 264.

Medzi inštitútmi progresívneho výkonu trestu odňatia slobody možno zaradiť predovšetkým inštitút **premeny zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia** (§ 414 a Tr. por.), ako aj inštitút **podmienečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody** (§ 415–417 Tr. por.). Normatívna úprava podmienok uplatnenia oboch zmieňovaných inštitútov progresívneho výkonu trestu odňatia slobody je založená na diskrečnom princípe, t. z. že odsúdený napriek splneniu materiálnych, formálnych a rovnako tak technických podmienok nemá nárok na ich uplatnenie (rozhodnutie).

Podľa § 414a ods. 1 Tr. por. „o premene zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia rozhoduje súd **na návrh riaditeľa ústavu na výkon trestu odňatia slobody, v ktorom sa trest vykonáva na verejnom zasadnutí; návrh, ak bol zamietnutý, možno podať opakovane**“.

Dôvody, pre ktoré zákonodarca pristúpil k takejto výlučnej forme uplatnenia diskrečnej právomoci riaditeľov ústavov na výkon trestu odňatia slobody, sa marginálne dozvedáme z dôvodovej správy k zákonu č. 321/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov, s účinnosťou od 1. 1. 2019. Podľa tejto dôvodovej správy zákonodarca zvažoval aj iné možnosti pri určení okruhu osôb oprávnených podať takýto návrh (napr. odsúdený, prokurátor a pod.), pričom z praktického hľadiska sa ako najvhodnejšie riešenie javilo byť zverenie návrhového oprávnenia len riaditeľovi ústavu na výkon trestu odňatia slobody. Podľa zákonodarcu zamedzí sa tak podávaniu zjavne neopodstatnených návrhov.

Riešeniu, pre ktoré sa rozhodol zákonodarca, nemožno uprieť pragmatizmus, ktorý však postihuje svojimi účinkami samotného odsúdeného, ktorého týmto zbavuje akejkol'vek legálnej možnosti domáhať sa na základe autonómneho rozhodnutia a podania, rozhodnutia súdu, ktorý by takýto návrh preskúmal, z hľadiska jeho dôvodnosti (materiálnej, formálnej, technickej). Samozrejme, podľa všetkých okolností, odsúdený môže riaditeľovi ústavu na výkon trestu odňatia slobody podať podnet na podanie takéhoto návrhu, avšak takýto podnet nezakladá u riaditeľa Ústavu na výkon trestu odňatia slobody povinnosť mu vyhovieť a ani dokonca žiadnym spôsobom formálne rozhodnúť. Zákonodarca tak citovanou normatívnou úpravou podmienok výkonu trestu odňatia slobody (premeny trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia) zbavil odsúdeného reálnej možnosti – práva na prístup procesne kompetentného súdu, ktorý by rozhodoval o dôvodnosti ďalšieho výkonu trestu odňatia slobody, resp. existencii podmienok na premenu trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia, ktoré odsúdenému garantuje čl. 6 ods. 1 DOĽP a ZS. Zároveň touto normatívnou úpravou zákonodarca odňal odsúdenému aj právo na účinný prostriedok nápravy, proti pasivite riaditeľa ústavu na výkon trestu odňatia slobody, podľa čl. 13 DOĽP a ZS. V konečnom dôsledku označené podmienky výkonu trestu odňatia slobody, resp. premeny na trest domáceho väzenia, odňali odsúdenému aj právo na spravodlivý súdny proces, ktorého obsahom je právo na vymožitelnosť práva podľa čl. 6 ods. 1 DOĽP a ZS. Bez reálnej možnosti uplatnenia predmetného základného práva, zákonodarca zbavil odsúdeného práva na slobodu, garantovaného podľa čl. 5 ods. 1 DOĽP a ZS, ktorého súčasťou je aj právo na preskúmanie dôvodnosti pozbavenia osobnej slobody. Identické normatívne podmienky zákonodarca upravil, aj pokiaľ ide o oprávnenie podať návrh na podmienečné prepustenie odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody.

Podľa § 415 ods. 2 Tr. por. „o podmienenom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody osoby odsúdenej za zločin po výkone jeho polovice, súd rozhoduje len na návrh riaditeľa ústavu na výkon trestu odňatia slobody, v ktorom sa trest vykonáva, alebo riaditeľa ústavu na výkon väzby“.

V tejto súvislosti, len pre úplnosť veci, sa žiada poznamenať, že s účinnosťou od 1. 1. 2019, na základe zákona č. 321/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov, zákonodarca zmenil dovtedajšiu koncepciu inštitútu podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody, keď normatívne ukotvil obligatórnu povinnosť procesného súdu rozhodujúceho o podmienenom prepustení odsúdeného, nariadiť kontrolu technickými prostriedkami.

Vo vzťahu k referovanej diskrečnej právomoci riaditeľa ústavu na výkon trestu odňatia slobody podať kompetentnému procesnému súdu návrh na premenu zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia (§ 414a Tr. por.), resp. návrh na podmienené prepustenie odsúdeného z výkonu trestu odňatia (§ 415 ods. 1 Tr. por.), sa žiada poznamenať, že podľa všetkých okolností, minister spravodlivosti SR, ako aj riaditeľ Zboru väzenskej a justičnej stráže, navyše inšpirovaní negatívnymi skúsenosťami s využívaním tejto diskrečnej právomoci riaditeľov ústavov na výkon trestu odňatia slobody v Českej republike,¹⁴ a zároveň vedomí si predikovaných rizík spojených so subjektívnym a nekonzistentným rozhodovaním riaditeľov ústavov na výkon trestu odňatia slobody v jednotlivých prípadoch, rozhodli sa unifikovať ich postup tým, že s účinnosťou od 1. 1. 2019, vydali interný predpis: Rozkaz ministra spravodlivosti SR č. 15/2018, ktorým sa mení a dopĺňa Rozkaz ministra spravodlivosti SR č. 16/2013 o zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými.

Predmetný interný predpis stanovil pre riaditeľov ústavov na výkon trestu odňatia slobody:

1. Povinnosť podať návrh na podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody v prípade splnenia ustanovených kritérií;
2. základné kritériá pre posúdenie termínov „preukázanie polepšenia odsúdeného“ a „očakávanie riadneho života odsúdeného po prepustení“;
3. postup pri zasielaní žiadostí probačných a mediačných úradníkov o preskúmaní splnenia podmienok výkonu kontroly technickými prostriedkami.

Z predmetného interného predpisu teda vyplýva, že oproti normatívnemu ukotveniu diskrečnej právomoci riaditeľov ústavov na výkon trestu odňatia slobody v Tr. por. (§ 414a ods. 1, resp. § 415 ods. 1), dochádza k jej transformácii na obligatórnu povinnosť, pri splnení ďalších formálnych, materiálnych a technických podmienok.

V tejto súvislosti sme toho názoru, že napriek ukotveniu povinnosti riaditeľov ústavov na výkon trestu odňatia slobody, podávať návrhy na podmienené prepustenie odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody, v prípadoch splnenia ostatných ustanovených podmienok, ide o povinnosť, ktorá je ukotvená v internom normatívnom

¹⁴ VICHÉREK, R. *Předpoklady podmíněného propuštění a jeho formy dle stávající úpravy trestního zákoníku. Trestněprávní revue, roč. 14, č. 5.*

akte, čo pre odsúdeného vo svojich dôsledkoch znamená, že splnenie tejto povinnosti nie je pre odsúdeného nárokovateľné. Jednoducho odsúdený nemá k dispozícii žiadny účinný opravný prostriedok proti negatívnemu rozhodnutiu, resp. pasívite riaditeľa, pri podávaní takéhoto návrhu.

O úskaliach a dôvodnosti obáv časti trestnoprávnej jurisprudencie, ale aj aplikačnej praxe, ale predovšetkým odsúdených, zo zneužívania, či nevyužívania priznanej diskrečnej právomoci riaditeľmi ústavov na výkon trestu odňatia slobody, svedčí aj štatistický prehľad početnosti podaných návrhov, oproti počtu odsúdených, ktorí splnili ustanovené podmienky na podanie takéhoto návrhu.¹⁵

V. Záverom

V súvislosti s výkonom trestu odňatia slobody si osobitnú pozornosť, v podmienkach Slovenskej republiky, zaslúži otázka „**privatizácie**“ väzníc (výkonu trestu odňatia slobody). V Slovenskej republike, de lege lata, neexistuje normatívny rámec, ktorý by umožňoval „privatizáciu“ väzníc, v akejkoľvek forme (eventualite) a bohužiaľ neexistuje o tejto otázke ani kvalifikovaná (odborná) diskusia trestnoprávnej jurisprudencie, či aplikačnej praxe. Napriek uvedenému, predsa len existujú určité symptómy, ktoré naznačujú snahu exekutívy touto otázkou sa validne zaoberať a reálne riešiť, a to aj v kontexte stavu naplnenia, či preplnenia väzenských kapacít na Slovensku.

Z uvedených dôvodov bola uznesením Vlády Slovenskej republiky č. 248/2011, v roku 2011, schválená Konceptcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2011–2020, ktorá ideovo vychádzala z Programového vyhlásenia vlády, v ktorom bol ako jeden z parciálnych cieľov: „*reflektovať potreby väzenstva a s týmto cieľom stabilizovať personálne zabezpečenie Zboru väzenskej a justičnej stráže, podľa možnosti rozpočtu rozširovať kapacity väzníc a usilovať sa o posilnenie nástrojov reálnej prevýchovy odsúdených v rámci starostlivosti o odsúdených počas výkonu trestu odňatia slobody a po ňom*“.¹⁶

Nazdávame sa, že práve obmedzené finančné zdroje verejného rozpočtu pre výstavbu nových kapacít v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody vytvárajú potenciálny, ale rovnako tak aj reálny priestor na diskusiu o zmene existujúcej koncepcie väzenstva v Slovenskej republike, s cieľom možného zapojenia súkromného sektora do riešenia existujúcich problémov väzenstva, s ambíciou vytvorenia tomu zodpovedajúcich legislatívno-technických podmienok.

15 Z celkového počtu odsúdených, ktorí splnili ustanovené podmienky na podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody, v počte 235, riaditelia podali návrhy v 108 prípadoch, za obdobie 10 mesiacov, v roku 2019.

16 Konceptcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2011–2020, s. 4, prístupné na: <http://www.rokovania.sk/rokovania.aspx/BodRokovaniaDetail/?idMaterial=19500>

Literatúra

1. BALLAYOVÁ, V., M. SÚROVSKÁ a O. VELKÝ. Špecifická dožadovaných trestov odňatia slobody na Slovensku. In: *Trestné sankcie: Progresívne trendy vo výkone trestných sankcií. Zborník príspevkov z 13. sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2016*. Bratislava: UK Bratislava, 2016.
2. ČERNÍKOVÁ, V., V. MAKARIUSOVÁ a V. SEDLÁČEK. *Sociální ochrana*. 2. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 1998.
3. ČORNÁK, L. Trestné sankcie a ich výkon z pohľadu penitenciárnej psychológie: In: *Trestné sankcie: Progresívne trendy vo výkone trestných sankcií. Zborník príspevkov z 13. sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2016*. Bratislava: UK Bratislava, 2016.
4. FLEGL, V. Minimální standardní pravidla pro zacházení s vězňenými osobami. In: *Mezinárodní ochrana spravedlnosti a lidskosti (Dokumenty OSN)*. Praha: SPEKTRUM, 1990.
5. INCIARDI, J. A. *Trestní spravedlnost*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1994.
6. ĽORKO, J. Trest domáceho väzenia ako dôležitý inštitút privatizácie trestného práva? In: *Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „III. Košické dni trestného práva“*. Košice: UPJŠ Košice, 2019.
7. MEZNÍK, J., V. KALVODOVÁ a J. KUČHTA. *Základy psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
8. MINÁRIK, Š. a kol. *Trestný poriadok, stručný komentár*. Druhé prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010.
9. NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: LEGES, 2009.
10. SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv (z ohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov práv)*. Bratislava: EURO KÓDEX, 2003, s. 163.
11. VÁLKOVÁ, H., J. KUČHTA a kol. *Základy kriminológie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. BECK, 2012.
12. VICHEREK, R. Předpoklady podmíněného propuštění a jeho formy dle stávající úpravy trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, roč. 14, č. 5.
13. <http://www.rokovania.sk/rokovania.aspx/BodRokovaniaDetail/?id Material=19500>